

Szécsi Gábor

NYELV ÉS GONDOLKODÁS AZ ELEKTRONIKUS MÉDIUMOK KORÁBAN

A konferencia bevezető szavai

Ha a nyelvhasználat és a magasabb rendű pszichológiai folyamatok között valamiféle összefüggést állapítunk meg, nem lehet kétségünk afelől sem, hogy az uralkodó kommunikációs technológiák terén bekövetkező változások átszervezik a gondolkodásmódot és ezen keresztül a megismerés szerkezetét is. Így gyakorolhatott a kultúrtörténet során az írásbeliség, a könyvnyomtatás vagy éppen az elektronikus médiumok megjelenése jelentős hatást a tudat struktúrájára, a kognitív folyamatokat meghatározó paradigmákra, önmagunkról és a világról alkotott képünkre. Az új kommunikációs technológiák elsajátítása átforgalmazza az ember külső és belső életét. Túl azon ugyanis, hogy változásokat gerjeszt az individuuum mentális világában, mint kultúrtörténeti folyamat egyúttal hozzájárul a társadalmi interakció belső struktúrájának átalakulásához, a közösségről alkotott fogalmunk módosulásához.

Ezért is fontos, hogy mind az ismeretfilozófia, mind a gyakorlat aspektusából világos kérdéseket fogalmazunk meg a napjainkban uralkodóvá váló kommunikációs technológiák nyelvre és gondolkodásra gyakorolt hatásáról. Ezek a kérdések ugyanis kijelölhetik azokat a kutatási irányokat, amelyek mentén ez a kizárólag interdiszciplináris módszerekkel megközelíthető problémakör elemezhetővé válik. Ennek a kísérletnek persze megvannak a maga történelmi gyökerei.

Martin Heidegger már 1957-ben kiemelten foglalkozott az általa „nyelvgépnek” (*Sprachemaschine*) nevezett számítógép emberi gondolkodásra és nyelvre gyakorolt technológiai befolyásával.¹ A „nyelvgép”, véli Heidegger, szabályozza a nyelvhasználat lehetséges módjait, mintegy irányítása alá vonja a nyelvet, és így uralja az emberi lét lényegét. Heidegger tehát, mint később Marshall McLuhan, Walter J. Ong és mások, bensőséges kapcsolatot fedez fel az információs technológia és a tudat tevékenységi módja között. Érzékeli azt a később McLuhanék által pontosan megfogalmazott problémát, hogy az elektronikus kommunikáció miként jelenthet visszatérést az írásbeliség előtti korokat jellemző egyidejűséghez, ok és okozat egybeeséséhez, a lineáris logika és általában a tudás hagyományos metaforájának felszámolásához.

McLuhan, aki a hatvanas években elterjedő tömegkommunikációs eszközök hatását vizsgálta, már egyértelműen hangsúlyozza, hogy az új kommunikációs technológia új környezetet teremt, és így determinálja magának az üzenet tartalmát. „A médium maga az üzenet” – írja John Culkinhoz szóló levelében,² rávilágítva arra, hogy az emberi tudás komponensévé váló új kommunikációs eszköz milyen intim viszonyban van a nyelvi jelentéssel, magával a gondolkodással.

Az alaposabb ismeretfilozófiai vizsgálódások fogalmi alapjait azonban ezen a téren McLuhan tanítványa, Ong rakta le. E fogalmi apparátus által lehet ma is világosan leírni azt, hogy a számítógép miképpen alakítja át gondolati folyamatainkat, sőt valóságérzékünket. Ong az elektronikus médiában sajátos kommunikációs szintézist fedez fel, mégpedig olyan értelemben, hogy az új kommunikációs technológia közegeben feloldódní látja a szóbeli és írásbeli nyelvhasználat kettősségét.

¹ Ld. Martin Heidegger: *Hebel – Der Hausfreund*. Pfullingen: Günther Neske, 1957.

² In M. Molinaro–C. McLuhan–W. Toye (eds.): *The Letters of Marshall McLuhan*. New York: Oxford University Press, 1987. 309.

Ez a szintézis sajátos élőnyelviségben ölt testet, amely mintegy újraformálja az emberi létet s egy újfajta közösség forrásává válik.

Heidegger, McLuhan és Ong egyaránt felhívják arra a figyelmet, hogy amíg képesek vagyunk a számítógépet, az új kommunikációs technikát tudásfolyamataink komponenseként megközelíteni, addig megfigyelhetjük, mi történik velünk, miközben együttműködünk a szóban forgó technológiával. Az elektronikus médiumokkal való kölcsönhatás megértésének elmélyülésével önmagunkról is teljesebb képet adhatunk. Rekonstruálhatjuk a világról és a közösségről alkotott fogalmunk gyökereit, azokat az új kommunikációs helyzeteket, amelyek fogalmi reprezentációja jelentéstani komponensként határozza meg nyelvi kultúránkat és gondolkodásunkat.

Világosság
2002/8–9

Szécsi Gábor:
Nyelv és
gondolkodás
az elektronikus
médiumok
korában